

A TANTÁRGY ADATLAPJA

1. A képzési program adatai

1.1 Felsőoktatási intézmény	Babeş-Bolyai Tudományegyetem
1.2 Kar	Történelem és Filozófia
1.3 Intézet	Magyar Történeti Intézet
1.4 Szakterület	Történelem
1.5 Képzési szint	2015-2018
1.6 Szak / Képesítés	Történelem-Régészet – magyar tagozat

2. A tantárgy adatai

2.1 A tantárgy neve	Bevezetés a Középkor régészetébe (HU)						
2.2 Az előadásért felelős tanár neve	Dr. Benkő Elek DSc, kutató						
2.3 A szemináriumért felelős tanár neve							
2.4 Tanulmányi év	I	2.5 Félév	I	2.6. Értékelés módja	E	2.7 Tantárgy típusa	DS

3. Teljes becsült idő (az oktatási tevékenység féléves óraszama)

3.1 Heti óraszám	2	melyből: 3.2 előadás	2	3.3 szeminárium/labor	
3.4 Tantervben szereplő össz-óraszám	28	melyből: 3.5 előadás	28	3.6 szeminárium/labor	
A tanulmányi idő elosztása:					óra
A tankönyv, a jegyzet, a szakirodalom vagy saját jegyzetek tanulmányozása					3
Könyvtárban, elektronikus adatbázisokban vagy terepen való további tájékozódás					XX
Szemináriumok / laborok, házi feladatok, portofóliók, referátumok, esszék kidolgozása					XX
Egyéni készségfejlesztés (tutorálás)					XX
Vizsgák					XX
Más tevékenységek:					XX
3.7 Egyéni munka össz-óraszama	42				
3.8 A félév össz-óraszama	28				
3.9 Kreditszám	5				

4. Előfeltételek (ha vannak)

4.1 Tantervi	•
4.2 Kompetenciabeli	•

5. Feltételek (ha vannak)

5.1 Az előadás lebonyolításának feltételei	• Vetítési lehetőség, internet kapcsolat
5.2 A szeminárium / labor lebonyolításának feltételei	•

6. Elsajátítandó jellemző kompetenciák

Szakmai kompetenciák	<ul style="list-style-type: none"> • A középkorra jellemző tárgyakkal való megismerkedés • A nyersanyagok feldolgozási és a tárgyak előállításának módszereinek megismerése • A tanulmányozott korszak régészeti leletanyagának értelmezési módszereivel való megismerkedés • Fogalmi és tárgyi ismeretek elsajátítása • A tárgy ismeretéhez szükséges módszerek elsajátítása • A módszerek helyes használata a szakmán belül • Képesség az elsajátított információk továbbadására írásban és szóban, anyanyelven és egy választott idegen nyelven
Transzverzális kompetenciák	<ul style="list-style-type: none"> • A magyar nyelvű terminológia elsajátítása • Az elsajátított alapismeretek felhasználása más rokon szakterületek helyzeteinek, eseményeinek leírásában • Továbbképzési indíttatás • Esettanulmányok feldolgozása és értékelése • Kutatási projektekben való részvétel

7. A tantárgy célkitűzései (az elsajátítandó jellemző kompetenciák alapján)

7.1 A tantárgy általános célkitűzése	<ul style="list-style-type: none"> • A középkori régészet bevezető jellegű tárgy, amely általános, alapszintű összefoglalását nyújtja a középkor régészeti problematikájáról és a középkorból ránk maradt, gazdag tárgyi emlékekről. Az áttekintés anyagfajták szerint halad (nemesfém, színesfém, vas, kerámia, üveg, fa, csont, bőr stb.), így ugyanis az esetenként ókori eredetű technológiák, gépek és berendezések problémája, illetve a középkor műszaki fejlődésének kérdése világosabban áttekinthető. A rendelkezésre álló, nagyon szűk időkeretben a készítés és vázlatos tipológia kérdéskörén túlmenően az egyes tárgyak európai kontextusát, az import és a helyi gyártás problémáját, illetve a hozzájuk kapcsolódó legfontosabb kultúrtörténeti kérdéseket érintjük. Esetenként (pl. a díszkerámia, a késő középkori és kora újkorai majolika és porcelán, illetve az üveg tárgyalásánál) Európán kívüli kitekintés is szükséges. Hangsúlyt helyezünk az ilyen tárgyak régészeti ásatás során történő feltárásának, konzerválásának és múzeumi megőrzésének legfontosabb vonatkozásaira is.
7.2 A tantárgy sajátos célkitűzései	<ul style="list-style-type: none"> • A középkori és kora újkorai leletanyag közelebbi megismerése • A tanulmányozott leletanyag értelmezési módszereinek elsajátítása

8. A tantárgy tartalma

8.1 Előadás	Didaktikai módszerek	Megjegyzések
1. A középkori Erdély fogalma	Multimédiás vetítés	Középkori áttekintésünk során Erdély régészetét a

		lehető legtágabb történeti és földrajzi összefüggésében vizsgáljuk, tehát az erdélyi vajda joghatósága alá tartozó hét vármegye (Belső-Szolnok, Doboka, Kolozs, Torda, Küküllő, Fehér, Hunyad), továbbá a székely és szász székek és más kiváltságolt kerületek (Beszterce és Brassó vidéke, Fogaras földje) mellett vizsgálataink körébe vonjuk a fejedelemség kori Erdélyi Részek (Közép-Szolnok és Kraszna megye, illetve Kővár vidéke) területét is.
2. Középkori kronológia és régészet	Multimédiás vetítés	Általános időrendi kérdések, a korszak kronológiája, alapfogalmak.
3. Árpád-kori településhálózat	Multimédiás vetítés	Erdély középkori falukutatásának összképe, források, a "népi" építészet Árpád-kori gyakorlata, a települések szerkezete és az abból levonható tanulságokat, a kerámia- és fémanyag további kutatása
4. Az egyházi szervezet kiépülése Erdélyben	Multimédiás vetítés	Egyházszerkezet, plébánia templomok hálózata, főesperességi templomok és székesegyházak, a latin rítusú püspökség kezdeteire és az István-, illetve László-kori alapítására vonatkozó vita régészeti oldala.
5. Világi és egyházi rezidenciák	Multimédiás vetítés	Királyi várak és udvarházak, az <i>Udvarhely</i> helynevek, királyi magánbirtokra/erdőuralalomra vonatkozó etimológiája, világi előkelők udvarházára (Belényesszéplak, Radu Popa ásatása), a szász előkelők rezidenciájára tanulságos eset a részben régészetileg is kutatott, kelneki épületegyüttes, stb.
6. A késő középkori és korai újkor Erdély	Multimédiás vetítés	Az Árpád-ház kihalásától az önálló erdélyi fejedelemség megszületéséig terjedő, több mint 250 éves időszakot kronológiai szempontból <i>késő középkornak</i> nevezett időszak vizsgálata. Az erdélyi fejedelemség időszakának elemzése, a politikai és társadalmi viszonyok lényeges átalakulásának vizsgálata, a régészeti-művészeti emlékműanyag, ipari és kereskedelmi cikkek nagyfokú változásának nyomkövetése.
7. Bevezetés: a középkori anyagi kultúra kutatásának forrásai, módszerei	Multimédiás vetítés	Az előadássorozat célja és követelményei.
8. Középkori ötvösség. Eszközök és technikák	Multimédiás vetítés	(trébelés, poncolás, granuláció, filigrán, zománc, ékkő/foglalás). Ötvösbélyegek. A legfontosabb világi és egyházi tárgytipusok.
9. Középkori bronzművesség	Multimédiás vetítés	Nyersanyag, műhelyek, öntéstechnika (harang, ágyú, szobor). Limoges-i típusú bronztárgyak. Bronzból és sárgarézből öntött egyházi felszerelés (keresztelőmedencék, keresztetek, füstölők, gyertyatartók, felolvasópultok, baldachinok, rácsok stb.); bronz és sárgaréz síremlékek.
10. Bronzból és sárgarézről készült világi tárgyak	Multimédiás vetítés	(csillárok/kandeláberek, aquamanile-k, mozsarak és hiteles edények, csapok, súlykészletek, a ruházat elemei stb.). Óntés a középkorban és a korai újkorban. Ón asztali felszerelés (kannák, kancsók, tálak, tányérok, csészék). Zarándokjelvények.
11. Vasművesség. Nyersanyag és feldolgozási technikák	Multimédiás vetítés	(kohósítás, kovácsmesterség). Az épületek vas elemei: vasalatok, zárok, kulcsok, rácsok, kapcsok stb.. Asztali felszerelés (kések, evőeszközök) és mezőgazdasági vaseszközök. Fegyverek és a lovasfelszerelés alkatrészei.
12. Kerámia	Multimédiás vetítés	Lassú korong és gyorskorong. Égetőkemencék. Árpád-

		kori kerámia (fazekak, bögrék, kancsók, palackok, cserépüstök stb.).Késő középkori kerámia (konyhai és asztali kerámia, díszkerámia). Importkerámia: osztrák (Bécs, Tulln) grafitos kerámia, német (Siegburg, Dreihausen stb.) és morva (Lostice) keménycserép. Keleti kerámia: Kisázsia (Iznik, Kütahya), Perzsia, Kína.
13. Kályhacsempék, csempékből összeállított, gótikus és reneszánsz tüzelők	Multimédiás vetítés	Épületkerámia (idomtégglák, tetőcserepek, toronygomb, padlótegglák, falicssempék stb.).
14. Üveg-, csont-, bőr- és egyéb tárgyak	Multimédiás vetítés	A síküveg, ónkeretes, festett ablakok (grisaille). Ablakkarikák. Lámpák. Asztali felszerelés (csésze, fedő, kanna, kancsó, korsó, kupa, palack-, serleg- és pohártípusok). Fiolák és tégelyek. „Alkímista felszerelés”: retorták. A középkori szemüveg. Csontfeldolgozás, csonttermékek. A bőr: könyvkötések, ruha- és cipőelemek. Latrinaleletek a középkori Európában.

Bibliografie

- Elek: Erdély középkori harangjai és bronz keresztelőmedencéi. Budapest-Kolozsvár, 2002.
- Bunta Magda--Katona Imre: Az erdélyi üvegművesség története a századfordulóig. Bukarest. 1983.
- Dumitriu, Luminita: Der mittelalterliche Schmuck des Unteren Donaugebietes im 11.—15. Jahrhundert. Bucuresti, 2001.
- La formation et le développement des métiers au Moyen Age (V^e-XIV^e siècles). Publ. L. Gerevich—Á. Salamon. Budapest, 1977.
- Altmann J., Biczó P., Buzás G., Horváth I., Kovács A., Siklósi Gy., Végh A., Medium Regni, Budapest, 1996.
- Visy Zs., A magyar régészet az ezredfordulón, Budapest, 2003.
- Benkő E., "...egy sajátosan leszűkített Pannonia értelmezés". A honfoglalás a mai román történetírásban: Magyar Tudomány 102 U. F. 40(1995) 1416-1432
- Benkő L., Anonymus Erdély-képe: Honismeret 24 (1996):4 5-12.
- Bóna I., A honfoglalás kori Erdély a régészeti kutatások fényében, *Honismeret* 24 (1996):5, 3-16.
- Benkő E.: A székelyek és a Székelyföld régészeti kutatásának eredményei és feladatai. *Aetas* 1993. 3. 5-20.
- Benkő E.: Régészeti megjegyzések székelyföldi rovásfeliratokhoz. *Magyar Nyelv* 90 (1994) 157-168.
- Pálóczy Horváth A., A környezeti régészet szerepe Magyarországon, a középkor kutatásában, In: R. Várkonyi Á., -Kósa L., (Szerk.), Európa híres kertje: történelmi ökológiai tanulmányok Magyarországról, Budapest, 1993.
- Takács M., Lakóház-rekonstrukciók az Árpád-kori telepkutatásban. (Tudománytörténelmi áttekintés). In: Bencze Z. Gyulai F. - Sabján T. - Takács M.: Egy Árpád-kori veremház feltárása és rekonstrukciója. *Monumenta Historica Budapestinensia* X. Bp. 1999, 93 - 129.
- Benkő E.: A nyársapáti udvarház és házak a középkorban. In: *Quibus expedit universis*. (Szerk.: Ladányi Erzsébet) Budapest 1980, 53-92.
- A középkori falu régészeti kutatása. Művelődéstörténelmi Tanulmányok. (Szerk.: Csetri Elek) Bukarest 1980, 5-19.
- Benkő E.: A 10-11. századi Erdély régészetéről. In: *Államalapítás, társadalom, művelődés* (Szerk.: Kristó Gyula) Budapest 2001, 135-144.
- Benkő Elek: Régészeti megjegyzések a székelyföldi lakóházak középkori történetéhez. In: *Népi építészet a Kárpát-medencében a honfoglalástól a 18. századig*. Szerk. Cseri Miklós—Tárnoki Judit. Szentendre—Szolnok 2001. 365—390.
- Benkő E.: „Români și secuii” (Románok és székelyek). *Magyar Tudomány* 36 (1991) 1397-1403.
- Benkő E.: Gyulafehérvár. In: *Európa közepe 1000 körül*. (Szerk.: Alfried Wiczorek-Hans-Martin Hinz) Stuttgart 2000, 369-371.
- Benkő E.: A székelyek betelepülése Erdélybe. In: *Történelmünk a Duna-medencében*. (Szerk.: Dávid Gyula) Kolozsvár-Temesvár 1998, 50-65.
- Benkő E.: Szent László-kori kővárak Erdélyben? *Műemlékvédelem* 35 (1991) 227-236.
- Benkő E.: Kelet-Erdély "korai" kővárai. *Castrum Bene* 1 (1989) 68-85.
- Bollók Á., Új irány a kora középkori etnogenezis kutatásban? Gillett, Andrew (szerk.): *On Barbarian Identity. Critical Approaches to Ethnicity in the Early Middle Ages*. (rec) Korall. 24–25 (2006) 265–282.
- Kovács Gy. – Miklós Zs. (szerk.) 2006. „Gondolják, látják az várnak nagy voltát...”. *Tanulmányok a 80 éves Nováki Gyula tiszteletére (Burgenkundliche Studien zum 80. Geburtstag von Gyula Nováki)*. Budapest. 318 oldal (Castrum Bene Egyesület – Históriaantik Könyvesház Kiadó)
- Romhányi B., Kolostorok és társaskáptalanok a középkori Magyarországon, Budapest, 1999.
- Takács I., (Szerk.), *Paradisum plantavit: bencés monostorok a középkori Magyarországon, Pannonhalma, 2001.*

- Visy Zs., A magyar régészet az ezredfordulón, Budapest, 2003.
- Benkő E.: Kolozsmonostor. In: Európa közepe 1000 körül. (Szerk.: Alfried Wiczorek-Hans-Martin Hinz) Stuttgart 2000, 372-373.
- Benkő, E.: Mănăștur (Kolozsmonostor) bei Klausenburg. In: Europas Mitte um 1000. (Hrsg.: Alfried Wiczorek-Hans-Martin Hinz) Stuttgart 2000, 597-599.
- Benkő Elek–Székely Attila: Középkori udvarház a Székelyföldön (monográfia)
- Dicționarul mănăstirilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș. Cluj-Napoca, PUC, 2000, 286 p. (coautor și coordonator)
- Rusu, A., A., Castelarea carpatica. Fortificații și cetăți din Transilvania și teritoriile învecinate (sec. XIII-XIV). Cluj-Napoca, Ed. Mega, 2005, 653 p. + CD ilustrație.
- Altmann J., Biczó P., Buzás G., Horváth I., Kovács A., Siklósi Gy., Végh A., Medium Regni, Budapest, 1996.
- Visy Zs., A magyar régészet az ezredfordulón, Budapest, 2003.
- Benkő Elek: Kolozsvár magyar külvárosa a középkorban. Kolozsvár, 2004.
- Zatykó, Csilla: Traditions in Hungarian Settlement Studies. Bulletin of International Medieval Research 2-3 (1996-1997) [1997] 36-44.
- Zatykó, Csilla: Medieval Villages and Their Landscape: Methods of Reconstruction. In: People and Nature in Historical Perspective (eds: J. Laszlovszky – P. Szabó) Budapest: CEU – Archaeolingua, 2003 343-375.
- Benkő E.: Középkori mezőváros a Székelyföldön. Kolozsvár 1997.
- Rusu, A.A., Reprezentări de pluguri pe fresca monumentului medieval de la Streisîngeorgiu (jud. Hunedoara), în: *Rev. Ist.*, 29, nr. 7, 1976, 1059-1065.
- Györfi Z., Középkori tarajos sarkantyuk Erdélyben a 13. század vége-15. század eleje, *Dolgozatok, Új Sorozat, I (XI)*, Kolozsvár, 2006, 99-127.
- Pinter, Z.K., Spada și sabia medievală în Transilvania și Banat, (sec. IX-XIV), Editura Banatica, Reșița, 1999.
- Pinter, Z., Spadele medievale din colecția Muzeului Județean de Etnografie și Istorie Locală din Caransebeș, în *Banatica*, IX/1987.
- Pinter, Z. K., Piese de armament și echipament militar de proveniență carolingiană, în *Culuarul Mureșului mijlociu*, în S.C.I.V.A., 45-2/1997.
- Theophilus Presbyter: A különféle művességekről. Bev. Takács Vilmos. Budapest, 1986.
- Cellini, B.: Benvenuto Cellini mester élete, amiképpen ő maga megírta Firenzében. Ford. Füsi J. Budapest, 1971.
- Kovács Éva.: Árpád-kori ötvösség. Budapest, 1974.
- Oberfrank Ferenc: Az aranyművesség története. Budapest, 1986.
- Dumitriu, Luminita: Der mittelalterliche Schmuck des Unteren Donaugebietes im 11.—15. Jahrhundert. Bucuresti, 2001.
- Bunta M., Katona I.: Az erdélyi üvegművesség története a századfordulóig. Bukarest. 1983.
- H. Gyürky Katalin: Üvegek a középkori Magyarországon. Bp. 1991.
- Müller, Ulrich et al. Die Latrine des Augustiner-Eremiten-Klosters in Freiburg i. B. Stuttgart, 1995.
- Labner, Irene: *Die mittelalterlichen und neuzeitlichen Knochen-, Geweih-, Elfenbein- und Hornartefakte der Stadt Hall in Tirol. Innsbruck, 2007. (www.ironirene.com/Arbeit_20komplett.pdf)*

8.2 Szeminárium / Labor	Didaktikai módszerek	Megjegyzések
Könyvészet		

9. Az episztemikus közösségek képviselői, a szakmai egyesületek és a szakterület reprezentatív munkáltatói elvárásainak összhangba hozása a tantárgy tartalmával.

- Az előadás átadja a hallgatóknak a jövőbeli régész karrierjükhöz szükséges népvándorlás kori és kora középkori régészettel és anyagi kultúrával kapcsolatos alapinformációkat.

10. Értékelés

Tevékenység típusa	10.1 Értékelési kritériumok	10.2 Értékelési módszerek	10.3 Aránya a végső jegyben
10.4 Előadás	Minden helyes válasz 0,25 pontot ér. A maximális 10-es jegy eléréséhez 9 pont szükséges.	Írásbeli vizsga	100%

10.5 Szeminárium / Labor			
10.6 A teljesítmény minimumkövetelményei			
<ul style="list-style-type: none"> • 4,5 pont összegyűjtése az írásbeli vizsgán. 			

Kitöltés dátuma

.... 2015. 05. 10....

Előadás felelőse

... Dr. Benkő Elek DSc, kutató...

Szeminárium felelőse

.....

Az intézeti jóváhagyás dátuma

.... 2015. 05. 10.....

Intézetigazgató

....dr. Pál Judit, egyetemi tan' r.....